

Prilagojena ABC notacija - notni zapis za slepe v elektronski obliki

Priročnik
za pouk glasbene umetnosti v osnovnih šolah
in nauka o glasbi – solfeggia
v glasbenih šolah

Mateja Jenčič, Neva Laščak
april 2014

Kazalo vsebine

Ključne besede	3
Uvod	3
ABC notacija	6
Prilagojena ABC notacija za slepe	7
Glava in informacije	7
Tonski sistem – osnovna vrsta tonov	8
Notne vrednosti	8
Punktirane notne vrednosti	9
Pavze	9
Predznaki	10
Razdelitev notnega prostora	10
Ponavljjanje posameznih odstavkov	11
Dinamika	11
Ključni	12
Druge oznake	12
Notni zapis z besedilom	13
Večglasje	15
Primeri pesmi	17
Biba leze	17
Tri tičice	18
Zajček, al' se ne bojiš	20
Viri primerov	21
Priročniki in navodila na spletu	22

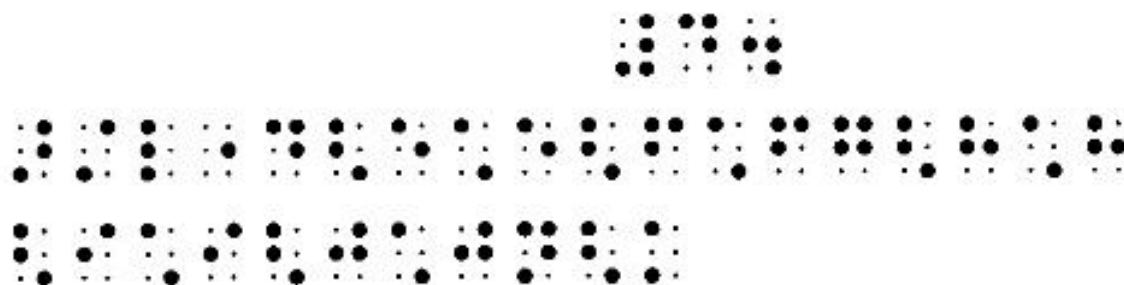
Ključne besede

- grafični notni zapis
- brajev notni zapis
- ABC notacija
- prilagojena ABC notacija za slepe
- notni zapis v elektronski obliki
- notni zapis v tiskani obliki

Uvod

Notni zapis za slepe je izumil Louis Braille. Brajev notni zapis naj bi bil v osnovi enoten po vsem svetu. Vendar se je v preteklosti ponekod v nekaterih detajlih spreminjal in bil v zadnjem času deležen tudi posodobitev.

V preteklih letih je v Sloveniji brajev notni zapis poznalo več slepih učencev kot danes. Sedaj se jih večina glasbo (petje, inštrument) uči po posluhu. Ta trend je povsod, ne samo pri nas. Obstaja nevarnost, da bo brajev notni zapis zatonil v pozabo.

Slika: Grafični in brajev notni zapis; vir: http://www.nib.org.uk/livingwithsightloss/leisureculture/music/readingmusic/Pages/braille_music.aspx

Sodobna tehnologija prinaša nove načine zapisovanja notnega zapisa v brajici, ki bi lahko ponovno približala brajev notni zapis slepim učencem.

Eno izmed orodij je na primer zbirka programov Dancing Dots. S programi iz te zbirke se lahko izvedejo naslednje pretvorbe:

- S programom GOODFEEL je možno grafični notni zapis pretvoriti v brajevega in ga nato natisniti v brajici.
- S programom Lime je možno skeniran grafični notni zapis popravljati ali zapisati novo skladbo, ki se potem natisne v brajici.
- S programom Cake Talk je možno grafični notni zapis pretvoriti v zvočnega.

Takšni programi so navadno kar zahtevni za uporabo, cene pa so tudi precej visoke. Vsekakor so zelo koristni in nepogrešljivi za tiste, ki se z glasbo veliko ukvarjajo.

Slika: Pretvorba grafičnega notnega zapisa v brajico s programom GOODFEEL, vir: <http://www.softpedia.com/progScreenshots/GOODFEEL-Screenshot-212466.html>

Obstajajo pa tudi alternativni načini notnega zapisovanja v elektronski obliki, ki so preko brajeve vrstice dostopni slepim.

Slepi učenci v procesu izobraževanja skoraj na vseh področjih uporabljajo prilagojeno računalniško opremo, ki pomaga premostiti komunikacijske ovire med njimi in videčimi. Področje glasbenega zapisa do sedaj še ni bilo sistematično urejeno, zato so bili učenci pri pouku glasbene umetnosti prikrajšani.

S tem projektom naj bi slepi učenci dobili možnost branja in zapisovanja glasbe v elektronski obliki.

Vodili so nas naslednji cilji:

- poiskati in raziskati obstoječe možnosti za zapisovanje glasbe v elektronski obliki, ki so dostopne slepim,
- izmed obstoječih možnosti izbrati ustrezno za slovenski prostor,
- izbrani notni zapis preizkusiti v praksi,
- pripraviti navodila za uporabo.

Projekt je bil omejen zgolj na notni zapis v elektronski obliki, ki bi se uporabljal v osnovnih šolah pri pouku glasbene vzgoje, pa tudi pri pouku Nauka o glasbi – solfeggia v glasbenih šolah. Poudariti je treba, da brajev notni zapis s tem ne sme izgubiti na veljavi.

Izbran je bil notni zapis ABC, angleško "ABC notation". Je prosto dostopen, odprt sistem. Možno ga je uporabiti tudi za pretvorbo v grafični notni zapis. Da pa bo uporaben za učence osnovne in glasbene šole, je bilo potrebno pripraviti nekaj prilagoditev, ki so opisane v tem priročniku.

Priročnik lahko služi tudi kot osnova za prilagajanje učbenikov in delovnih zvezkov za pouk glasbene umetnosti v osnovnih in glasbenih šolah.

ABC notacija

ABC notacija je kratkopic grafičnega notnega zapisa. Namesto notnih znamenj se uporabljajo črke ter drugi znaki za trajanje, zvišanje, znižanje ... V osnovi je ABC notacija enostaven tekstovni zapis, ki ga je mogoče zapisati v vsakem urejevalniku besedila (Beležnica, Word, ...).

Na voljo je kar nekaj računalniških programov, s katerimi je mogoče zapisati skladbo v ABC notaciji. Ti programi lahko vključujejo orodja za lažji zapis, hkraten pogled grafičnega notnega zapisa, pa tudi pretvorbo v zvočni zapis. Na spletu obstajajo tudi večje zbirke skladb, ki so že zapisane v ABC notaciji.

The screenshot shows the EasyABC software interface. On the left is a 'Tune list' with various entries. The main window displays a musical score for 'Kom lunkom' by Högsby, Småland. The score is written on three staves. Below the score is the 'ABC code' section, which contains the following text:

```
X:35
T:Kom lunkom
R:Pol ska
M:3/4
L:1/8
K:Em
B2E2EG | FE D2 B,2 | ED EF GA | AB B4: |
G3/2A/2 Bc/2B/2 AG | F3/2G/2 AB/2A/2 GF | G3/2A/2 Bc/2B/2 AG | F3/2G/2 AB/2A/2 GF |
ED EF GA | BD E2E2: |
```

Slika: Ekranška slika programa EasyABC; vir: <http://abcplus.sourceforge.net>

Prilagojena ABC notacija za slepe

Pravila notnega zapisa za slepe so v osnovi enaka kot v ABC notaciji. Dodane so nekatere spremembe oziroma prilagoditve, zaradi katerih je zapis bolj dosopen slepim učencem.

Učenci prilagojeno ABC notacijo zapisujejo v urejevalniku besedila (Word). Dodatni programi niso potrebni.

Priporočljivo je, da učitelj najprej zapiše skladbo v osnovni ABC notaciji v enem izmed računalniških programov za pretvorbo v grafični notni zapis (na primer EasyABC). S tem lahko preverja pravilnost zapisa. Zapis naj potem kopira v Wordov dokument ter ga prilagodi v prilagojeno ABC notacijo za slepe.

Glava in informacije

Vsaka informacija se zapiše v novo vrstico. Vrsta informacije je definirana z enim znakom.

Znak	Opis	Primer
X	začetek nove skladbe	X: 1
T	naslov	T: Bele snežinke
A	avtor besedila	A: Anica Černejeva
C	skladatelj	C: Makso Pirnik – Ida Virt
M	taktovski način (4/4 ali C, 2/4, 3/4, ...)	M: 3/4
L	izhodiščno tonsko trajanje	L: 1/16 (šestnajstinka)
K	tonovski način (C, F, Dm ...)	K: C
V	vrstica sistema (zaporedna številka vrstice v sistemu; če je samo ena, informacije ni potrebno napisati)	V: 1
w	besedilo pod notami	w: Be-le sne-žin-ke, ...
W	besedila na koncu celotnega notnega zapisa	W: 1. Bele snežinke, zvezdice bele, ...
N	opombe	N: SK – sopranski ksilofon AZ – altovski zvončki

Glava z informacijami se zapiše na začetku pred notnim zapisom.

Izjeme:

- Besedilo (w) se zapiše pod ustrezno vrstico z notnim zapisom. Potrebno je upoštevati glasbene misli – fraze.
- Vrstica sistema (V) se zapiše pred ustrezno vrstico z notnim zapisom.

Prilagoditve:

- V prilagojeni ABC notaciji za slepe se nekatere informacije lahko izpustijo, kot je opisano v nadaljevanju.
- Mol se zapiše z malo tiskano črko. Na primer, namesto Dm se zapiše le črka d.

Tonski sistem – osnovna vrsta tonov

Tonski sistem

C, D, E, F, G, A, H, C D E F G A H c d e f g a h c' d' e' f' g' a' h'

Prilagoditev:

Namesto tonske lestvice C D E F G A **B** C naj se uporablja C D E F G A **H** C.

Notne vrednosti

notna vrednost	grafični notni zapis	ABC notacija
celinka		C16
polovinka		C8
četrtnika		C4
osminka		C2

šestnajstinka		C
---------------	---	---

Prilagoditve:

- Notne vrednosti se zapisujejo s predpostavko, da je izhodišče šestnajstinka (L: 1/16), zato te informacije ni treba zapisovati.
- Pri ritmičnem zapisu, kjer ni bistvena tonska višina, naj se uporablja oznaka C.

Punktirane notne vrednosti

notna vrednost	grafični notni zapis	ABC notacija
polovinka s piko		C12
četrtnika s piko		C6
osminka s piko		C3

Pavze

pavza	grafični notni zapis	ABC notacija
celinska pavza		z16
polovinska pavza		z8
četrtninska pavza		z4
osminska pavza		z2

šestnajstinska pavza		z
----------------------	---	---

Predznaki

predznak	grafični notni zapis	ABC notacija
višaj		^C4
nižaj		_C4
razvezaj		=C4

Razdelitev notnega prostora

	ABC notacija
taktnica	
končaj	

Prilagojena ABC notacija za slepe:

X: 1

M: 4/4

K: F

c4 c4 H4 E4 | F4 F4 F4 F4 ||

ABC notacija za pretvorbo v grafični zapis:

X: 1

M: 4/4

L: 1/16

K:F

c4 c4 B4 E4 | F4 F4 F4 F4 ||

Prilagoditev:

Zaradi lažjega razbiranja znakov na brajevi vrstici naj se doda presledek pred in za taktnico.

Ponavljanje posameznih odstavkov

	ABC notacija
začetek ponavljanja	:
konec ponavljanja	:
prima volta	[1
seconda volta	[2

Prilagojena ABC notacija za slepe:

X: 1

M: C

K: C

C4 D4 E4 F4 | G4 A4 H4 c4 | [1 d4 e4 f4 g4 :| [2 a4 h4 c'4 d'4]]

ABC notacija za pretvorbo v grafični zapis:

X: 1

M: C

L: 1/16

K: C

C4 D4 E4 F4 | G4 A4 B4 c4 | [1 d4 e4 f4 g4 :| [2 a4 b4 c'4 d'4]]

Dinamika

Oznaka za dinamiko se zapiše pred notami.

dinamika	ABC notacija
pp	+pp+
p	+p+
mp	+mp+
mf	+mf+

f	+f+
ff	+ff+
crescendo – začetek	+<(+
crescendo – konec	+<)+
decrescendo – začetek	+>(+
decrescendo – konec	+>)+

Ključni

V grafičnem notnem zapisu se notno črtovje začne s ključem: violinskim, basovskim ali C ključem.

Prilagoditev:

Tonska višina je zapisana z veliko ali malo črko ter vejico ali apostroфом, zato zapisovanje oznak za ključe ni potrebno.

Če učitelj želi ABC zapis pretvoriti v grafični notni zapis, zase oziroma za videče učence, si lahko prebere navodila na spletni strani http://trillian.mit.edu/~jc/doc/doc/ABCtut_Clefs.html.

Druge oznake

oznaka	grafični notni zapis	ABC notacija
korona H		KC4
povdarek L		LC4
staccato .		.C4
coda O		OC4
triola (3)		(3G2G2G2

Prilagoditev:

Za označevanje korone se uporablja K namesto H.

Ligatura

Vežaj ali ligatura spaja več not z isto vrednostjo in seštevajo njihovo trajanje. Za zapis vežaja (loka) se v ABC notaciji uporablja oklepaj.

Prilagojena ABC notacija za slepe:

X:1

M:2/4

K:C

G4 G4 | (G4 G4) | G4 (G4 | G4) G4 |

ABC notacija za pretvorbo v grafični zapis:

X:1

M:2/4

L:1/16

K:C

G4 G4 | (G4 G4) | G4 (G4 | G4) G4 |

Notni zapis z besedilom

Besedilo pesmi se zapiše v novi vrstici pod notnim zapisom. Na začetku se zapiše oznaka w, ki napove besedilo.

Prilagoditev:

Zaradi lažjega branja naj se znaki za razdelitev notnega črtovja zapišejo tudi v besedilo.

Prilagojena ABC notacija za slepe:

X: 1

M: 4/4

K: F

C4 F4 F4 F4 | E4 G4 G8 |

w: Bi-ba le-ze, | bi-ba gre, |

ABC notacija za pretvorbo v grafični zapis:

X: 1

M: 4/4

L: 1/16

K: F

C4 F4 F4 F4 | E4 G4 G8 |

w: Bi-ba le-ze, bi-ba gre,

Če sta dva zloga pod eno noto, se ju poveže z znakom ~.

Vdih se označi na ustreznem mestu v vrstici z notnim zapisom.

Prilagoditev:

Namesto oznake +breath+ naj se uporablja oznaka +vdih+.

Prilagojena ABC notacija za slepe:

X: 1

M: 4/4

K: F

F4 A4 A8 +vdih+ | C4 F4 F4 F4 | E4 G4 G4 G4 |

w: do go-re; | do go-re, do | bi-ser go-re, |

ABC notacija za pretvorbo v grafični zapis:

X: 1

M: 4/4

L: 1/16

K: F

F4 A4 A8 +breath+ | C4 F4 F4 F4 | E4 G4 G4 G4 |

w: do go-re; do go-re, do bi-ser go-re,

Večglasje

Sozvočni intervali in akordi

Sozvočni intervali in akordi se zapišejo znotraj oglatih oklepajev. Najprej se zapiše spodnji glas.

Tri tičice

Tri ti - či - ce, tri ti - či - ce so mor - je o - ble - te - le, tri

Prilagojena ABC notacija za slepe:

X: 1

T: Tri tičice

M: 2/4

K: F

[A2 c2] | [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] [A2 c2] | [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] | [H2 d2] [H2 d2] [H2 d2] [H2 d2] | [H4 d4] [A2 c2] [H2 d2] |

w: Tri | ti-či-ce, tri | ti-či-ce so | mor-je o-ble- | te-le, tri |

ABC notacija za pretvorbo v grafični zapis:

X: 1

T: Tri tičice

M: 2/4

L: 1/16

K: F

[A2 c2] | [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] [A2 c2] | [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] | [B2 d2] [B2 d2] [B2 d2] [B2 d2] | [B4 d4] [A2 c2] [B2 d2] |

w: Tri ti-či-ce, tri ti-či-ce so mor-je o-ble-te-le, tri

Polifono dvoglasje

Najprej se zapiše višji glas znotraj posameznega takta. Drugi glas se začne za znakom &.

Prilagojena ABC notacija za slepe:

X: 1

M: 4/4

K: D

A4 A4 H8 & z8 G4 F4 | G4 H4 A8 & E8 F4 E4 |

ABC notacija za pretvorbo v grafični zapis:

X: 1

M: 4/4

L: 1/16

K: D

A4 A4 B8 & z8 G4 F4 | G4 B4 A8 & E8 F4 E4 |

Primeri pesmi

Biba leze

Biba leze ljudska

Bi - - ba le - - ze, bi - - ba gre, da bi pri - šla
do go - - re; do go - - re, do bi - - ser go - - re,
ka - - mor ni - hče drug ne mo - - re.

Prilagojena ABC notacija za slepe:

X: 1

T: Biba leze

T: ljudska

M: 4/4

K: F

C4 F4 F4 F4 | E4 G4 G8 |

w: Bi-ba le-ze, | bi-ba gre, |

c4 c4 H4 E4 | F4 A4 A8 +vdih+ |

w: da bi pri-šla | do go-re; |

C4 F4 F4 F4 | E4 G4 G4 G4 |

w: do go-re, do | bi-ser go-re, |

c4 c4 H4 E4 | F4 F4 F4 F4]]

w: ka-mor ni-hče | drug ne mo-re.]]

ABC notacija za pretvorbo v grafični zapis:

X: 1

T: Biba leze

T: ljudska

M: 4/4

L: 1/16

K: F

C4 F4 F4 F4 | E4 G4 G8 | c4 c4 B4 E4 |

w: Bi-ba le-ze, bi-ba gre, da bi pri-šla

F4 A4 A8 +breath+ | C4 F4 F4 F4 | E4 G4 G4 G4 |

w: do go-re; do go-re, do bi-ser go-re,

c4 c4 B4 E4 | F4 F4 F4 F4]]

w: ka-mor ni-hče drug ne mo-re.

Tri tičice

Tri tičice

Tri ti - či - ce, tri ti - či - ce so mor - je o - ble - te - le, tri
 ti - či - ce, tri ti - či - ce so mor - je o - ble - te - - le.
 Pr - va no - si, pr - va no - si kla - sek od pše - ni - ce,
 da bi ga zdaj, da bi ga zdaj v na - še po - lje de - - la!

Prilagojena ABC notacija za slepe:

X: 1

T: Tri tičice

M: 2/4

K: F

[A2 c2] | [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] [A2 c2] | [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] | [H2 d2] [H2 d2] [H2 d2] [H2 d2] | [H4 d4] [A2 c2] [H2 d2] |

w: Tri | ti-či-ce, tri | ti-či-ce so | mor-je o-ble- | te-le, tri |

[G2 H2] [G2 H2] [G2 H2] [A2 c2] | [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] | [E2 G2] [E2 G2] [A2 c2] [G2 H2] | [G4 H4] [F4 A4] |

w: ti-či-ce, tri | ti-či-ce so | mor-je o-ble- | te-le. |

[: [A2 c2] [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] | [A2 c2] [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] | [H2 d2] [H2 d2] [H2 d2] [H2 d2] | [H4 d4][A4 c4] |

w: Pr-va no-si, | pr-va no-si | kla-sek od pše- | ni-ce, |

[H2 d2] [G2 H2] [G2 H2] [G2 H2] | [A2 c2] [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] | [E2 G2] [E2 G2] [A2 c2] [G2 H2] | [G4 H4] [F4 A2] :|

w: da bi ga zdaj, | da bi ga zdaj | v~na-še po-lje | de-la!

ABC notacija za pretvorbo v grafični zapis:

X: 1

T: Tri tičice

M: 2/4

L: 1/16

K: F

[A2 c2] | [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] [A2 c2] | [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] | [B2 d2] [B2 d2] [B2 d2] [B2 d2] | [B4 d4] [A2 c2] [B2 d2] |

w: Tri ti-či-ce, tri ti-či-ce so mor-je o-ble-te-le, tri

[G2 B2] [G2 B2] [G2 B2] [A2 c2] | [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] | [E2 G2] [E2 G2] [A2 c2] [G2 B2] | [G4 B4] [F4 A4] |

w: ti-či-ce, tri ti-či-ce so mor-je o-ble-te-le.

[: [A2 c2] [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] | [A2 c2] [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] | [B2 d2] [B2 d2] [B2 d2] [B2 d2] | [B4 d4][A4 c4] |

w: Pr-va no-si, pr-va no-si kla-sek od pše-ni-ce,

[B2 d2] [G2 B2] [G2 B2] [G2 B2] | [A2 c2] [F2 A2] [F2 A2] [F2 A2] | [E2 G2] [E2 G2]
[A2 c2] [G2 B2] | [G4 B4] [F4 A2] :|
w: da bi ga zdaj, da bi ga zdaj v~na-še po-lje de-la!

Zajček, al' se ne bojiš

Zajček, al' se ne bojiš

Zaj - ček al' se ne bo - jiš, ko od do - ma
 tak' hi - tiš? Sko - čim sem, sko - čim tja,
 in ta - - koj sem spet do - - ma.

Prilagojena ABC notacija za slepe:

X: 1

T: Zajček, al' se ne bojiš

M: C

K: D

D4 D4 F4 F4 & D4 D4 F4 F4 | E4 E4 D8 & E4 E4 D8 |

w: Zaj-ček al' se | ne bo-jiš, |

F4 F4 A4 A4 & D4 D4 F4 F4| G4 G4 F8 & E4 E4 D8

w: ko od do-ma | tak' hi-tiš?

|: A4 A4 H8 & z8 G4 F4 | G4 H4 A8 & E8 F4 E4 |

w: |: Sko-čim sem, | sko-čim tja, |

F4 F4 G4 G4 & D4 D4 E4 D4 | E4 E4 D8 & C4 A,4 D8 :|

w: in ta-koj sem | spet do-ma. :|

ABC notacija za pretvorbo v grafični zapis:

X: 1

T: Zajček, al' se ne bojiš

M: C

L: 1/16

K: D

D4 D4 F4 F4 & D4 D4 F4 F4 | E4 E4 D8 & E4 E4 D8 | F4 F4 A4 A4 & D4 D4 F4 F4 |

w: Zaj-ček al' se ne bo-jiš, ko od do-ma

G4 G4 F8 & E4 E4 D8 |: A4 A4 B8 & z8 G4 F4 | G4 B4 A8 & E8 F4 E4 |

w: tak' hi-tiš? Sko-čim sem, sko-čim tja,

F4 F4 G4 G4 & D4 D4 E4 D4 | E4 E4 D8 & C4 A,4 D8 :|

w: in ta-koj sem spet do-ma.

Viri primerov

Sto pet slovenskih narodnih. Zbrala in uredila Mateja Debevc, Maribor 1994

Poj z menoj I; 111 pesmic za najmlajše. Zbral in uredil Jožko Kovačič; Celovec 1989

Priročniki in navodila na spletu

Priročniki za učenje ABC notacije. <http://abcnotation.com/learn> (8. 4. 2014).

Seznam programov za zapisovanje skladb v ABC notaciji. <http://abcnotation.com/software> (8. 4. 2014).

Primeri zapisov v ABC notaciji. <http://abcnotation.com/examples> (8. 4. 2014).

The ABC Music standard 2.0 (December 2010). <http://abcnotation.com/wiki/abc:standard:v2.0> (8. 4. 2014).

The ABC Plus Project. <http://abcplus.sourceforge.net> (8. 4. 2014).

How to interpret abc music notation. http://www.lesession.co.uk/pf/abc_notation.htm (8. 4. 2014).

How to interpret abc music notation - part 2. http://www.lesession.co.uk/pf/abc_notation_part2.htm (8. 4. 2014).

An ABC primer. <http://trillian.mit.edu/~jc/music/abc/doc/ABCprimer.html> (8. 4. 2014).